

В.В. Ксендзук, аспір.

Житомирський державний технологічний університет

ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ ЯК ОСНОВА ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО СЕРЕДОВИЩА ПРОЦЕСУ ХЕДЖУВАННЯ

Розглянуто процес документування операцій хеджування та обґрунтовано необхідність визнання похідних фінансових інструментів первинними документами. На підставі виділених характеристик складання і ведення документів у системі бухгалтерського обліку процесу хеджування проаналізовано первинні документи відповідно до послідовності здійснення операцій процесу хеджування та запропоновано використовувати розроблені форми первинних документів у розрізі трьох груп документації (підготовча, основна та результативна). Отримані результати дослідження забезпечують системність та комплексність процесу документування, а також формування достовірних комунікаційних каналів для управління підприємством.

Ключові слова: процес хеджування; первинні документи; фінансові інструменти; бухгалтерський облік.

Постановка проблеми. Використання методів управління цінovими ризиками не лише зменшує ризики, а й вивільняє ресурси суб'єкта господарювання і допомагає управлінському персоналу зосередитися на аспектах бізнесу, в яких підприємство має конкурентні переваги. Таким чином, хеджування збільшує капітал, зменшує вартість використання ресурсів і стабілізує доходи підприємств.

Можливість отримання позитивного результату від реалізації стратегії хеджування на підприємстві залежить від ефективності системи управління. Тому кожен суб'єкт господарювання повинен забезпечити формування достовірної, повної та зрозумілої інформації в системі бухгалтерського обліку, що є підставою отримання обґрунтованих результатів економічного аналізу, здійснення контролю господарської діяльності та прийняття ефективних управлінських рішень.

Основним інформаційним джерелом у бухгалтерському обліку є документи, які підтверджують факти господарського життя і забезпечують здійснення облікових записів. Документування процесу

хеджування характеризується не на достатньо високому рівні сформованою системою первинних документів. Адже бухгалтер з обліку операцій хеджування фактично використовує як підтвердження здійснення даних операцій такі документи, як договори, розрахункові банківські документи та інші розпорядчі документи адміністрації підприємства. Але, як показали дослідження, в науковій та практичній сферах існують дискусійні позиції щодо питання віднесення договорів до первинних документів, що підтверджують здійснення господарських операцій.

Такі принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, як обачність, повне висвітлення, превалювання сутності над формою, визначають необхідність ведення облікових записів та складання фінансової звітності безпосередньо, не занижуючи зобов'язання та витрати, не завищуючи активи і доходи підприємства; відображаючи всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі; обліковуючи операції відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми. Тому, припускаючи, що договір не є первинним документом, можна констатувати факт неправомірного ведення бухгалтерського обліку з порушенням принципів та розкриттям недостовірної і неповної інформації.

Метою статті є обґрунтування необхідності визнання окремих видів договорів первинними документами та розробки форм первинних документів, що підтверджують здійснення операцій хеджування на різних етапах всього процесу, задля забезпечення достовірності та повноти окремих комунікаційних зв'язків на підприємстві, що здійснює хеджування цінкових ризиків, та удосконалення процесу організації бухгалтерського обліку процесу хеджування.

Викладення основного матеріалу. У першу чергу, вважаємо, що необхідно ідентифікувати особливості інструментів хеджування – фінансових інструментів, дослідивши їхню сутність, адже саме вони є основними документами, що підтверджують здійснення процесу хеджування.

Зауважимо, що в п. 5 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [8] задекларовано поділ фінансових інструментів у бухгалтерському обліку на фінансові активи, фінансові зобов'язання, інструменти власного капіталу і похідні фінансові інструменти. У свою чергу, відповідно до п. 4 інструмент хеджування – похідний фінансовий інструмент,

фінансовий актив або фінансове зобов'язання, справедлива вартість яких і грошові потоки від яких, як очікується, компенсуватимуть зміни справедливої вартості або потоку грошових коштів об'єкта хеджування.

З метою уникнення неконвенційності понятійного апарату проведено дослідження тлумачення дефініцій «фінансові інструменти» та «похідні фінансові інструменти» (як складника фінансових інструментів) в українських, європейських і американських законодавчих документах та систематизовано підходи українських і закордонних науковців.

Враховуючи положення українських і закордонних нормативних документів, а також результати досліджень науковців (Л.О. Примостка [10, с. 6], П.Ю. Соловйов [12, с. 29], О.Л. Таубінська [14, с. 14], К.В. Кожин [7, с. 11] та ін.), можна зробити висновок, що фінансовий інструмент – це договір, який одночасно призводить до виникнення фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу (власного капіталу) в іншого. У свою чергу, похідні фінансові інструменти, а, отже, і договори, які характеризуються такими ознаками, як строковість і похідність – це складники фінансових інструментів. Як зауважує О.М. Сохацька [13, с. 90], строковість ґрунтується на зсуві строків укладання угоди та розрахунків за нею; похідність – на залежності цін інструментів прямо або опосередковано від ціни або зміни ціни базового активу, який лежить в основі похідного.

З наведеного випливає, що інструментами хеджування є договори у вигляді похідних фінансових інструментів. Як зазначалося вище, і серед підприємців, і в наукових колах залишається відкритим питання, чи можна вважати договір первинним документом для відображення операцій в бухгалтерському обліку та підтверджуючим документом для цілей податкового обліку.

У Законі України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [4, ст. 1] наведено наступне трактування первинного документа: документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення. У свою чергу, в нижчому за правовою силою нормативному документі – Положенні про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затвердженому наказом Мінфіну від 24.05.1995 № 88 [9, п. 2.1], задекларовано, що первинні документи – це документи, створені у письмовій або електронній формі, що фіксують та підтверджують

господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення.

Як пояснюють практики, у загальному випадку договір не є первинним документом, оскільки договір – це домовленість двох чи більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків (ч. 1 ст. 626 ЦКУ [15]), тобто договір не фіксує факту здійснення господарської операції. Ним визначається порядок дій сторін при її здійсненні. Укладення договору не викликає змін у структурі активів та зобов'язань, власному капіталі підприємства [6].

Але договір може бути первинним документом, якщо в ньому, крім визначення порядку дій сторін, зафіксовано і факт здійснення операції, тобто відбуваються зміни в активі чи/і в пасиві. Отже, з правової точки зору, інструменти хеджування можна вважати первинними документами, які підтверджують записи в бухгалтерському обліку.

Професор Я.В. Соколов [11, с. 174] декларує, що документ – це закодоване певним чином та зафіксоване на спеціальному носії повідомлення (свідчення), яке підтверджує, що факт господарського життя або існує, або здійснений, або повинен бути здійснений. Тому робимо висновок, що договір є документом, адже договірні відносини між підприємствами підтверджують ймовірність здійснення факту господарського життя.

Бутинець Т.А. визначає договір як обов'язковий первинний документ та характеризує його: а) першоосновою виникнення прав і обов'язків між сторонами в підприємницькій діяльності; б) основним обліковим документом за зовнішніми операціями підприємств, до нього слід застосовувати правила бухгалтерського обліку, оформлення і зберігання документів; в) джерелом економічної інформації для податкових органів (для цілей оподаткування приймається ціна товарів (робіт, послуг), зазначена сторонами угоди); г) предметом юридичної ідентифікації угоди для оподаткування (наприклад, чи є контракт документом, який оформлює посередницькі операції, чи ні; чи оподатковується товар акцизом, чи ні). Юридична оцінка договору ґрунтується не на його назві, а на змісті; д) документом, який передбачає віднесення витрат на собівартість, фінансові результати, чистий прибуток тощо [2, с. 81]. Також науковець зауважує, що відсутність договору розглядається як здійснення операції без документа, що є порушенням правил ведення обліку [2, с. 81].

Отже, враховуючи проведений аналіз правового та наукового середовищ, доцільно ідентифікувати похідні фінансові інструменти як підтвердуючі документи для здійснення записів у бухгалтерському обліку. Однак зауважимо, що необхідно внести зміни до п. 4 Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти» [8] у частині трактування поняття «інструменти хеджування». Адже використання фінансових інструментів передбачає виникнення фінансових активів та фінансових зобов'язань або інструментів капіталу. Тобто похідні фінансові інструменти як складники фінансових інструментів у бухгалтерському обліку відображаються у вигляді фінансових активів, зобов'язань чи інструментів капіталу.

Кожен суб'єкт господарювання самостійно обирає форму презентації переліку передбачених чинним українським та міжнародним законодавством питань щодо документації процесу хеджування. Як показав аналіз наукових результатів вітчизняних науковців у частині досліджуваного питання, здебільшого пропонуються наступні форми первинних документів:

– Бойко К.В. [1] – розроблено первинні документи «Обґрунтування хеджування» та «Розрахунок ефективності хеджування» і зведений документ «Журнал реєстрації операцій хеджування», в яких передбачено реєстрацію характеристик хеджування та оцінену ефективність хеджування, як невід'ємний складовий елемент організації первинного та аналітичного обліку хеджування;

– Василенко Н.К. [3] – розроблено робочу документацію операцій хеджування грошових потоків: «Ідентифікація фінансових інструментів по типу ризику»; «Визначення виду хеджування»; «Опис інструмента хеджування»; «Опис об'єкта хеджування»; «Перспективне тестування ефективності»; «Ретроспективне тестування ефективності»; «Узгодження фінансового результату»;

– Шуліко А.О. [16] – розроблено первинні документи: «Акт початку операції хеджування», «Довідка поточної вартості об'єкта та інструменту хеджування» та «Акт завершення операції хеджування»; розроблено реєстри аналітичного та синтетичного обліку «Реєстр укладених форвардних контрактів», «Реєстр укладених ф'ючерсних контрактів та зворотних (офсетних) біржових угод з метою хеджування», «Реєстр укладених опціонів та зворотних (офсетних) біржових угод з метою хеджування», «Картка поточного обліку результатів хеджування товарним деривативом»;

– Здреник В.С. [5] – розроблено типову форму документа щодо операції хеджування – «Інформація про хеджування» та типову форму «Акт про здійснення операції з похідним фінансовим інструментом».

Документування на підприємстві повинно забезпечувати здійснення ефективних комунікаційних зв'язків як внутрішніх, так і зовнішніх, а також формувати повну, зрозумілу та достовірну інформаційну базу для здійснення облікових записів і проведення аналітичних та контрольних процедур. Від того, наскільки якісно та ефективно буде налагоджений документальний процес, залежатиме не лише стан таких систем управління підприємством, як бухгалтерський облік, економічний аналіз і контроль, а й діяльність підприємства в цілому, що збільшуватиме можливість досягнення його мети в перспективі.

Запропоновані науковцями окремі форми первинних документів здебільшого не мають бухгалтерського змісту, а складені відповідно лише до юридичних вимог, що суперечить принципам бухгалтерського обліку та фінансової звітності – принципу превалювання сутності над формою.

З метою розробки та удосконалення наявних первинних документів для відображення в бухгалтерському обліку операцій хеджування, виділено основні характеристики складання і ведення документів у системі бухгалтерського обліку процесу хеджування:

– інформаційність: одне з головних завдань, що повинен виконувати первинний документ; виконується через описовий, реєстраційний та розрахунковий характер інформації, яка формується на підставі факту господарського життя та повинна фіксуватися в документах;

– превалювання економічної сутності над юридичною формою документа: досягається в результаті поєднання економічного та юридичного аспектів процесу хеджування, однак потрібно враховувати, що бухгалтерський облік ведеться відповідно до економічної сутності операцій, тому документ повинен підтверджувати факт здійснення господарської операції – стан та зміни в активах, зобов'язаннях та власному капіталі;

– похідність: процес хеджування характеризується здійсненням операцій, які прямо або опосередковано пов'язані між собою, тому потрібно враховувати залежність цін на похідні фінансові інструменти від ціни на об'єкти хеджування;

– терміновість: терміни укладання контрактів та розрахунків за ними не збігаються. Це впливає на те, що процес хеджування охоплює декілька звітних періодів у діяльності підприємства;

– мультивалютність: використання декількох валют вимагає від суб'єкта господарювання застосування відповідних положень законодавства, що повинні бути враховані при складанні первинних документів;

– аналітичність: первинні документи є одним з основних джерел інформації для працівників аналітичного відділу суб'єкта господарювання, тому повинні формуватися з урахуванням вимог та потреб економічного аналізу діяльності підприємства.

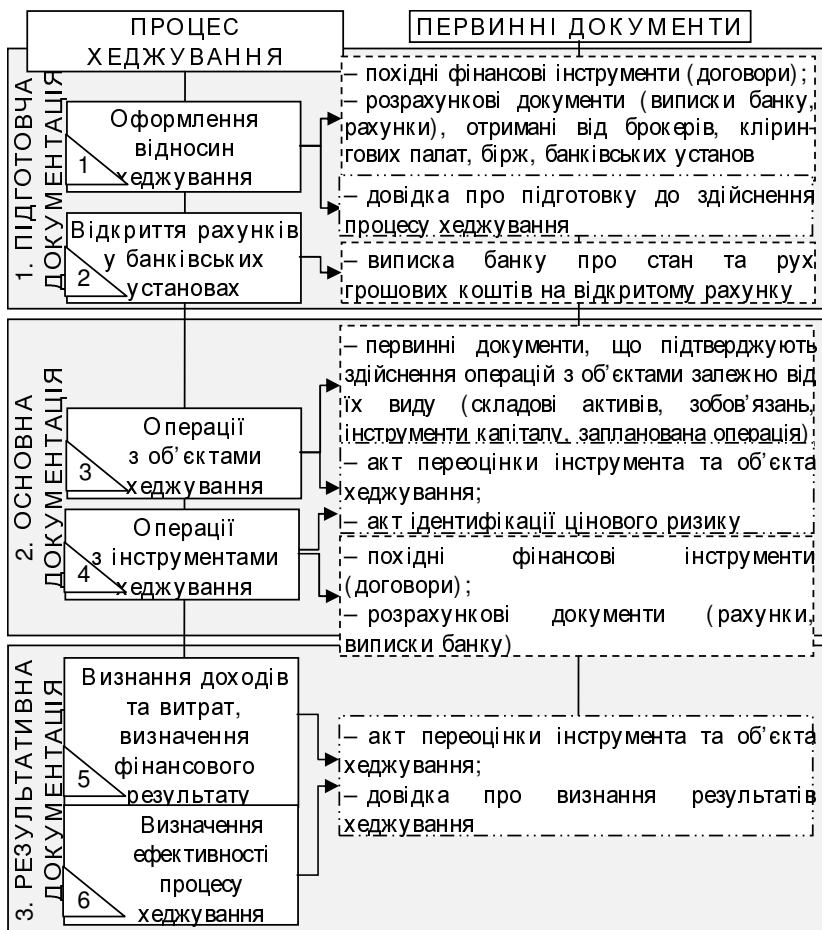
Відповідно до обґрунтованих особливостей первинних документів, що підтверджують здійснення процесу хеджування на підприємстві, визначено наступні групи документів: підготовчі, основні та результативні (рис. 1).

Запропоновані групи первинних документів для облікового відображення операцій хеджування включають документи, форма та порядок складання яких регулюється чинним законодавством (зокрема, це розрахункові документи – виписки банку, рахунки; похідні фінансові інструменти – контракти форвард, ф'ючерс, своп та опціон; а також документи, що підтверджують здійснення операцій з об'єктами хеджування – складниками активів та зобов'язань, інструментами капіталу і запланованими операціями).

Групи документів доповнені запропонованими формами первинної документації, що розроблені на підставі проведеного теоретичного дослідження облікового відображення операцій хеджування, враховуючи положення чинного законодавства та результати досліджень науковців у даній сфері.

У таблиці 1 проаналізовано перелік питань, що повинні розкривати запропоновані первинні документи. Перша група документів – підготовча документація – охоплює початок процесу хеджування: оформлення відносин хеджування (укладання договорів про купівлю–продаж похідних фінансових інструментів, з брокерами, кліринговою палатою, біржами або іншими суб'єктами господарювання), відкриття рахунків у банківських установах. Запропонована форма Довідки про підготовку до здійснення процесу хеджування є обґрунтованою для потреб бухгалтерів-практиків з огляду на те, що вітчизняні та міжнародні нормативні документи визначають перелік питань, не регламентуючи інших важливих для системи бухгалтерського обліку моментів

оформлення документів, зокрема факту господарського життя, що підтверджується.

Примітка:

— запропоновані форми первинних документів;

— первинні документи, форма та порядок складання яких регулюються законодавством.

Рис. 1. Групи первинних документів для бухгалтерського обліку процесу хеджування

Здійснення облікових записів про операції з об'єктами та інструментами хеджування відповідно до чинного законодавства проводиться лише на підставі договорів – похідних фінансових інструментів, та інших розрахункових документів, які не відображають необхідної для бухгалтера інформації. Тому на практиці складаються внутрішні документи, які розробляються та затверджуються безпосередньо працівниками підприємства. На рисунку 1 для даних операцій хеджування (з об'єктами та інструментами) запропоновано використовувати «Акт переоцінки інструмента та об'єкта хеджування» та «Акт ідентифікації цінового ризику».

Третя група первинних документів характеризує закінчення процесу хеджування та передбачає складання результативних документів, серед них і запропонованої форми Довідки про визнання результатів хеджування.

Запропоновані первинні документи відповідають визначеним вище характеристикам складання і ведення документів бухгалтерського обліку процесу хеджування та використовуються з метою підвищення раціоналізації та уникнення фрагментарності облікового процесу, що дозволяє формувати достовірну, зрозумілу та повну інформаційну базу для управління підприємством (планування діяльності, прийняття управлінських рішень, здійснення контрольних та аналітичних процедур тощо).

Таблиця 1

Характеристика запропонованих первинних документів

№ з/п	Назва первинного документа	Створення первинного документа		Характеристика та облікові особливості первинного документа
		відповідальна особа	підстава (факт господарського життя)	
1	2	3	4	5
1.	Довідка про підготовку до здійснення процесу хеджування	менеджер у сфері ризиків	визнання об'єктів та інструментів хеджування у складі відповідно активів, зобов'язань, інструментів капіталу або запланованих операцій та фінансових активів, фінансових зобов'язань або інструментів капіталу	– нормативна (загальна інформація про стратегію хеджування, цілі управління ризиками, відповідальних осіб та спосіб оцінки ефективності хеджування) та варіативна частини (розкриття інформації про відносини хеджування в кількісних та якісних показниках: бізнес-модель підприємства, цінний ризик, вид та спосіб хеджування, об'єкт та інструмент хеджування) документа; – підтверджує здійснення облікових записів про об'єкти та інструменти хеджування на аналітичних рахунках
2.	Акт переоцінки інструмента та об'єкта хеджування	бухгалтер в обліку операцій хеджування	зміна вартості об'єктів та інструментів хеджування у складі відповідно активів, зобов'язань,	– складається на підставі Акта ідентифікації цінного ризику; – залежно від виду цінного ризику визначаються кількісні та якісні параметри документа; – відображаються зміни вартості об'єктів (що спричинені впливом цінного ризику),

Продовження табл. 1

1	2	3	4	5
			інструментів капіталу або запланованих операцій та фінансових активів, фінансових зобов'язань або інструментів капіталу	який хеджується) та інструментів хеджування (що спричинені впливом зміни вартості об'єкта хеджування) на дату укладання договорів, звітні дати і дати переоцінки активів, зобов'язань чи інструментів капіталу
3.	Акт ідентифікації цінового ризику	менеджер у сфері ризиків	у результаті виникнення цінового ризику	– обґрунтування виду цінового ризику (валютного, товарного, відсоткового, портфельного), враховуючи терміновість операцій хеджування, а також якісні та кількісні характеристики ризику; – оцінка впливу цінового ризику на зміну вартості об'єктів та інструментів хеджування
4.	Довідка про визнання результатів хеджування	бухгалтер з обліку операцій хеджування	визнання результатів хеджування (ефективної та неефективної частин) в складі доходів, витрат, капіталу підприємства	– складається на підставі Акта переоцінки інструмента та об'єкта хеджування; – розрахунок ефективності хеджування та висновок відповідно до положень чинного законодавства, що впливає на визнання результатів хеджування у складі доходів, витрат чи капіталу підприємства; – виділення ефективної та неефективної частин хеджування

Характеризуючи запропоновані форми первинних документів, зауважимо, що кожен документ може коригуватися залежно від обраної на підприємстві бізнес-моделі (ціль, яку визначає підприємство для управління фінансовими активами), виду та способу хеджування. Адже на практиці часто виникають ситуації під час яких, наприклад:

– неможливо підібрати похідний інструмент із відповідним терміном виконання, базовим активом і достатньою ліквідністю, тоді використовується відновлювальне (серійне) хеджування, що потребує відображення послідовної сукупності операцій купівлі–продажу інструментів хеджування, або перехресне, що характеризується проведенням паралельно декількох операцій з інструментами хеджування;

– обсяги операцій з об'єктами не збігаються з обсягами операцій з інструментами хеджування, у такому випадку ризик збільшується і застосовується динамічне хеджування, за якого здійснюється постійний аналіз відповідності обсягів строкових контрактів ситуації на реальному ринку і, за потреби, їх змінення;

– виробничий процес діяльності має безперервний характер, тому підприємство має постійно відкриті позиції на строковому ринку і використовує випереджувальне (попереднє) хеджування, що в бухгалтерському обліку вимагає відображення операцій з купівлі–продажу інструментів та об'єктів хеджування, які мають різні терміни здійснення.

Отже, хеджування може використовуватися в різних цілях, але має одне значення: зменшення волатильності в доходах та витратах підприємства і, як наслідок, надання внутрішнім і зовнішнім користувачам більш надійної та достовірної інформації.

Висновки. У ході дослідження обґрунтовано доцільність визнання похідних фінансових інструментів (інструментів хеджування) договорами, які одночасно призводять до виникнення фінансового активу в одного підприємства і фінансового зобов'язання або інструмента капіталу (власного капіталу) в іншого.

У зв'язку з відсутністю сформованої системи документування процесу хеджування в бухгалтерському обліку проаналізовано первинні документи відповідно до послідовності здійснення операцій процесу хеджування та запропоновано використовувати розроблені форми первинних документів у розрізі трьох груп документації (підготовча, основна та результативна). Запропоновані документи відповідають сформованим характеристикам складання і ведення документів у системі бухгалтерського обліку процесу хеджування:

інформаційність, превалювання економічної сутності над юридичною формою документа, похідність, терміновість, мультивалютність та аналітичність, що забезпечує системність та комплексність процесу документування.

На підставі характеристики особливостей формування запропонованих форм первинних документів, ідентифіковано відповідальних осіб та факти господарського життя – визнання об'єктів та інструментів хеджування, доходів та витрат, нерозподіленого прибутку за операціями хеджування, для підтвердження яких складається документація. Отримані наукові результати забезпечують формування системності та уникнення фрагментарності облікового процесу, що дозволяє отримувати достовірну облікову інформацію для прийняття ефективних управлінських рішень.

Список використаної літератури:

1. *Бойко К.В.* Облік та аналіз хеджування (на прикладі підприємств переробної промисловості) : автореф. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / *К.В. Бойко* // Київ. нац. ун-т ім. Т.Г. Шевченка. – К., 2010. – 19 с.
2. *Бутинець Т.А.* Документування в системі бухгалтерського обліку: теорія і методологія : дис. ... канд. екон. наук : 08.06.04 / *Т.А. Бутинець* // Ін-т аграр. економіки УААН. – К., 2001. – 202 с.
3. *Василенко Н.К.* Облік і аналіз фінансових інструментів хеджування грошових потоків підприємств : автореф. ... канд. екон. наук : 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності) / *Н.К. Василенко*. – К. : КНТЕУ, 2012. – 21 с.
4. Закон України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» № 996-XIV від 16.07.1999 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.
5. *Здреник В.С.* Бухгалтерський облік і контроль операцій з похідними фінансовими інструментами : дис. ... канд. екон. наук : 08.00.09 / *В.С. Здреник* // ЖДТУ. – Житомир, 2010. – 305 с.
6. *Змієнко В.* Первинні документи: складаємо, заповнюємо, підписуємо / *В.Змієнко* // Бухгалтерський тиждень. – № 39. –

- 26 верес. 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://buhgalter.com.ua/articles/details/183563/>.
7. *Кожин К.В.* Структурные продукты на российском рынке производных финансовых инструментов : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / *Кожин Кирил Валентинович.* – Санкт-Петербург, 2005. – 159 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://planetadisser.com/see/dis_211212.html.
 8. Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 13 «Фінансові інструменти», затверджене наказом Мініфіну від 30.11.2001 № 559 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1050-01>.
 9. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, затверджене наказом Мініфіну від 24.05.1995 № 88 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95>.
 10. *Примостка Л.О.* Фінансові деривативи: аналітичні та облікові аспекти : монографія / *Л.О. Примостка.* – К. : КНЕУ, 2001. – 263 с.
 11. *Соколов Я.В.* Основы теории бухгалтерского учета / *Я.В. Соколов.* – М. : Финансы и статистика, 2003. – 496 с.
 12. *Соловьёв П.Ю.* Биржевой рынок производных финансовых инструментов: система управления рисками и ликвидностью : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / *Павел Юрьевич Соловьёв.* – М., 2004 – 286 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.dissercat.com/content/birzhevoi-rynok-proizvodnykh-finansovykh-instrumentov-sistema-upravleniya-riskami-i-likvidno>.
 13. *Сохацька О.М.* Міжнародні ф'ючерсні ринки: теоретико-методологічні аспекти : монографія / *О.М. Сохацька.* – Тернопіль : Карт-бланш, 2002. – 454 с.
 14. *Таубинская О.Л.* Налоговое регулирование рынка производных финансовых инструментов : дис. ... канд. экон. наук : 08.00.10 / *Ольга Леонидовна Таубинская.* – М., 2007. – 137 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.planetadisser.com/work/work_78871.html.
 15. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
 16. *Шуліко А.О.* Облік та аналіз операцій хеджування товарними деривативами : автореф. ... канд. экон. наук : 08.00.09 / *А.О.*

Шуліко // ДВНЗ “Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника”. – Івано-Франківськ, 2013. – 20 с.

КСЕНДЗУК Валентина Віталіївна – аспірант кафедри обліку і аудиту Житомирського державного технологічного університету.

Наукові інтереси:

– бухгалтерський облік та аналіз операцій хеджування.

Тел.: (097)16-46-560.

E-mail: walentyna_ksiedzuk@ukr.net.

Стаття надійшла до редакції 30.05.2014.